

الگوی مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری

علیرضا علیزاده^۱، مهدی امیریان^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۲

چکیده:

تحقیق حاضر با ارائه الگویی مبتنی بر مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری بنیانگذار اطلاعات عملیات انجام شده است. این موضوع علاوه بر تأکيدات متعدد مقام معظم رهبری درخصوص انجام کارهای تخصصی درباره دفاع مقدس و الگوهای آن و از آن جهت حائز اهمیت است که از اولاً دفاع مقدس مملو از الگوهای فرماندهی و مدیریت می‌باشد و شهید حسن باقری به عنوان یکی از الگوهای موفق این گنجینه ارزشمند می‌باشد و دوماً الگوی مدیریت اطلاعاتی ایشان مورد بررسی علمی قرار گرفته است. این الگو با بررسی بیش از ۲۲ مصاحبه مفصل تهیه شده از فرماندهان دفاع مقدس از سال ۱۳۶۱ تا کنون و ۳ مقاله برتر منتشر شده درباره این شهید با استفاده از روش پژوهش تحلیل کیفی تحلیل مضمون و به وسیله کدبندی مصاحبه‌ها و داده‌ها در نرم افزار MAX QDA انجام شده است. در نهایت پس از دسته بندی و تحلیل‌های صورت گرفته در راستای استخراج الگوی مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری به ۳ مقوله اصلی و ۷ مضمون فراگیر منتج شد و بر این اساس الگوی مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری در سه مقوله اصلی مدیریت در اطلاعات (شامل: ظرفیت‌های مدیریتی و شخصیتی؛ راهبری، هدایت ارزشگذاری و توسعه منابع انسانی؛ مدیریت عالمانه و برنامه ریزی و پیش عملکرد)، مدیریت بر اطلاعات (شامل: مدیریت بر اطلاعات، اصول و مدار اطلاعاتی؛ اقدام اطلاعاتی؛ مدیریت اجرایی) و مدیریت با اطلاعات (شامل: مدیریت راهبردی و بنیان گذاری) دسته بندی می‌گردد.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، مدیریت اطلاعاتی، شهید حسن باقری، تفکر انقلابی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی گرایش مدیریت تحول دانشگاه پیام نور سمنان، سمنان، ایران (نویسنده مسئول)

al.alizadeh@hotmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی دفاع مقدس دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

مقدمه

جنگ، همواره مهمترین مساله بشر در طول تاریخ بوده و مطابق برآورد برخی مورخان، تعداد روزهایی که جوامع بشری در جنگ به سر برده است، به مراتب بیش از روزهای صلح می‌باشد. با وجود این، تا قرن بیستم پذیرش این پدیده به عنوان حوزه مطالعاتی جدی صورت نگرفته است. در این قرن گستره و اهمیت تأثیرات جنگ به حدی رسید که مساله ی اصلی انسانی تلقی گردید. اگر چه جنگ به عنوان پدیده‌ای زیان بار و زشت تلقی می‌شود و هیچ کس مایل به وقوع آن نیست؛ با این حال، این ویژگی را دارد که گوهر پنهان و پوشیده افراد و توانایی‌ها و استعدادهای درونی آنها را بر می‌انگیزد. بیش از همه، در جنگ به عنوان عامل سختی‌ها و تنگناها، خلاقیت افراد بروز کرده و شکوفا می‌شود و از این رو، نقطه‌ی آغاز بیش‌تر پیشرفت‌ها، اختراعات و اکتشافات بشری متأثر از دوران جنگ بوده است. علاوه بر آن بیشتر علوم و فناوری‌ها و دانش‌ها، از عرصه‌ی نظامی به سایر عرصه‌ها و حوزه‌های علمی منتقل گردیده‌اند و حتی عظیم‌ترین و پیچیده‌ترین سازمان‌ها را در قالب ارتش‌های بزرگ موجب گشته است (صادقی مال امیری و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۲).

در تاریخ معاصر کشورمان ایران نیز جنگ ایران و عراق که با تهاجم نا جوانمردانه عراق آغاز گردید دوران سرنوشت سازی در تاریخ معاصر محسوب می‌شود. این جنگ و نحوه پایان یافتن آن، روند هزیمت و خودباختگی ملی در برابر بیگانه را - که پس از شکست‌های ایران از روسیه و انگلیس در زمان قاجار به وجود آمده بود - تغییر داده و فصل جدیدی را به تاریخ ایران بیافزاید، این فصل تازه منجر به شکوفایی‌های متعددی در کشور گردید.

به بیان حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه): در واقع جنگ (هشت سال دفاع مقدس) صحنه‌ی مساعد برای پا به میدان گذاشتن افراد مستعد بود. در صحنه نبرد بود که استعدادها شکوفا شد و فرماندهانی گمنام سربر آوردند و بدون گذراندن دوره‌های عالی در دانشگاه‌های پیشرفته نظامی، عملیات‌هایی چون فتح المبین، بیت المقدس، خیبر، بدر، فتح فاو و... را طراحی و فرماندهی کردند و اگر صحنه جنگ نبود، چنین رشدی هرگز در کلاس‌های آموزشی حاصل نمی‌شد اکنون این نیروها با انبوه دانش و تجربه نظامی در خدمت انقلاب و تربیت افرادی لایق و کارآمد قرار دارند (نیروهای مسلح در وصیت نامه‌ی امام خمینی، ۱۳۷۷: ۱۸۸).

دفاع مقدس هشت ساله مدافعان ایران اسلامی، یکی از تجربیات ارزنده‌ای است که پیش روی محققان سیاسی - نظامی قرار دارد و بسان دانشگاهی برای نسل‌های آتی ماست. بدون شک

عملکرد رزمندگان اسلام در هر سطحی هم چون یاقوتی فروزنده بر تارک تاریخ ملت مسلمان ایران است و بر پژوهش گران این مرز و بوم فرضی بی بدیل و میدانی است برای خدمت. به همین خاطر است که مقام معظم رهبری با دغدغه و نگرانی می‌فرماید: «می‌خواهم بگویم که این (جنگ) یک گنج است؛ آیا ما خواهیم توانست این گنج را استخراج کنیم؟ این هنر ماست که بتوانیم استخراج کنیم.» (حدیث ولایت، ۱۳۹۸: ۲۳۸). دفاع مقدس به زعم بسیاری از متخصصین و کارشناسان مختلف علی‌رغم اینکه خسارت‌های فراوانی برای ایران اسلامی به همراه داشته است صرفاً یک برهه تاریخی گذرا نبوده و عنوان یک گنجینه عظیم مورد استفاده همه نسل‌ها در همه اعصار می‌تواند قرار بگیرد و ملت‌های جهان حتی نیز می‌توانند از تجربیاتی که در این برهه مهم تاریخی به دست آمده است استفاده کنند و به این جهت این گنجینه عظیم دارای تاریخ مصرف خاصی نیست و می‌بایست ظرفیت‌ها و تجربیات ناگفته آن کشف شود و برای استفاده نسل‌های آینده ثبت و ضبط گردد.

شهید حسن باقری یا به بیان رهبری، نابغه ۲۷ ساله جنگ یکی از همان گنجینه‌های عظیمی است که تحلیل و بررسی شیوه‌های رفتاری و مدیریتی او می‌تواند الگویی مناسب از یک مدیر تمام عیار جهادی در حوزه کار اطلاعاتی و امنیتی باشد چرا که در کنار تمامی ابزارها، روش‌ها و تکنولوژی‌های جدید و تحول در فعالیت‌های اطلاعاتی؛ سبک مدیریتی مناسب همراه با نوآوری و تحول همواره جزئی جدا نشدنی از این حوزه می‌باشد. معرفی این نابغه و استراتژیست نظامی دوران هشت سال دفاع مقدس به جامعه امروزی می‌تواند این نکته را به اقشار مختلف جامعه چه مردم عادی و چه دانشجویان و حتی مسئولین یادآوری کند و آن هم سبک مدیریتی این شهید که به طور خلاصه در سه کلید واژه تحول، نوآوری و کار بنیادین خلاصه می‌گردد.

مسئله اصلی این پژوهش این است که ابتکارات، و مدیریت امور و سازمان اطلاعاتی در جنگ توسط حسن باقری چگونه و به چه الگوی انجام شده است و به عبارتی دیگر مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری چگونه بوده است و حسن باقری را به عنوان یک بنیانگذار سازمان اطلاعاتی در جنگ و به عنوان فردی موفق در مدیریت اطلاعات مورد بررسی قرار دهیم. شهید باقری که فردی بوده که بدون هیچ پیش زمینه و دانش آکادمیک مرتبط با امور مدیریت جنگ چگونه این ابتکارات را در وهله اول خلق سپس مدیریت و به مرحله عمل رسانده. که نتیجه آن اثربخشی حداکثری در دوران هشت سال دفاع مقدس بوده است.

چهارچوب نظری تحقیق

سبک مدیریت

سبک مدیریت به عنوان یکی از وظایف مهم مدیران، علم و هنر در افراد به منظور دستیابی به اهداف می‌باشد سبک (شیوه) رهبری هر فرد عبارت است از الگوی رفتاری آن فرد که هنگام نفوذ در فعالیت‌های دیگران از آن استفاده می‌نماید. (هرسی و بلانچارد، ۲۰۰۷: ۲۷)

سبک‌های مدیریت در فرآیند انقلاب اسلامی

فرآیند اداره و حرکت به جلو نظام جمهوری اسلامی؛ مدیریت اسلامی با عناوین «مدیریت دین» «محور مدیریت انقلابی قوی مدیریت دلسوز و کارآمد» «مدیریت صحیح» و مدیریت جهادی در مرکز توجه ولایت فقیه قرار داشته و انتظارات ولی امر مسلمین در قالب سیاستها تدابیر و بیان ویژگیهای مدیریت اسلامی ناظر بر شکاف بین وضعیت موجود مدیریت با وضعیت مطلوب مورد انتظار می‌باشد. (عسگری وزیری، علی، ۱۴۰۰: ۴۱)

مدیریت و رهبری

مدیریت

مدیریت فرآیند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی، ساماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دست یابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد.

تعریف مذکور، مفاهیم کلیدی زیر را در بر دارد:

مدیریت یک فرآیند است

مفهوم نهفته مدیریت، هدایت تشکیلات انسانی است.

مدیریت مؤثر، تصمیم‌های مناسبی می‌گیرد و به نتایج مطلوبی دست می‌یابد.

مدیریت کارا به تخصیص و مصرف مدبرانه می‌گویند.

مدیریت بر فعالیت‌های هدف دار تمرکز دارد. (رضائیان، ۱۳۸۳: ۷)

مدیریت اسلامی

تفاوت بین مدیریت اسلامی و مدیریت غربی

تفاوت‌های مدیریت اسلامی و مدیریت غربی ناشی از نوع نگاه متفاوت ایشان نسبت به جهان هستی، معرفت شناسی، شناخت انسان و در نتیجه روش شناختی می‌باشد. یعنی نگاه متفاوت به

دنیا و آخرت، ماهیت انسان، ارزش‌ها، اهداف، انگیزه و نیست، مبانی و اصول، ماهیت مدیریت، تأثیر گذاری مدیریت بر اعتقادات مردم و بالاخره وسیله و روش باعث ایجاد تفاوت در این دو مقوله گردیده است. (عابدی جعفری و معصومی مهر، ۱۳۹۲: ۳۱) از همین رو صرفاً آن دسته از مباحث مدیریت غربی که همسو با ارزش‌های اسلامی و فرهنگی جامعه اسلامی بوده و در تقابل و تضاد با آنها قرار نگرفته و نافی آنها نباشند، می‌توانند به عنوان ابزار مدیریتی برای مدیران اسلامی قابل استفاده باشند. بنابراین مدیران اسلامی در مواجهه با علوم و تئوری‌های غیر اسلامی بایستی هوشمندانه برخورد نمایند و ضمن فراگیری آنها، مبهوت و شیفته آنها نشوند و مناسب‌ترین آنها را انتخاب و اجرایی نمایند. (رستگاری، ۱۳۹۵: ۱۲)

تعریف مدیریت اسلامی

مدیریت اسلامی مدیریتی است که بر اساس نظریه پردازی و تولید علم توسط دانشمندان مسلمان که به تکیه بر مبانی اسلامی و مفروضات بنیادین آن با روش‌های مختلف اعم از تعبدی و تعقلی (تجربی) به منظور ایجاد و یا بهبود رفتارها، روش‌ها، فنون و ابزار، ساختارها و الگوها برای رفع مسائل و مشکلات و تأمین نیازهای مادی و معنوی و رشد و اعتلای جامعه اسلامی، شکل می‌گیرد. (مصباح یزدی، ۱۳۷۶: ۱۶۷) از دیدگاه اسلامی، مدیریت به معنای رشد و پرورش دادن نیروهای انسانی جهت کسب شایستگی و لیاقت برای نگهداری و بهره‌مندی صحیح از امکانات و سرمایه‌های انسانی در جامعه است. (مطهری، ۱۳۷۲: ۲۰۹) مدیریت اسلامی عبارت است از علم و هنر فرایند استفاده کارآمد و اثر بخش منابع انسانی و مادی از طریق برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل در یک محیط پویا در جهت تحقق اهداف سازمان یا جامعه در چهارچوب احکام اسلامی و تقرب الی الله (احمدی، ۱۳۸۸: ۴۹).

اطلاعات

اطلاع معنایی است که انسان به داده منتسب می‌کند. در واقع هنگامی که داده در یک موقعیت مشخص و در یک بستر خاص و برای حل یک مشکل مشخص مورد تفسیر و ارزیابی قرارگیرد، اطلاع حاصل می‌شود. اطلاع در این حالت مترادف آگاهی یافتن می‌باشد (فرهنگ معین) (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۵۶) برداشت‌هایی که از مفهوم اطلاعات می‌توان داشت:

۱. اطلاعات به معنی سازمان

از این منظر مفهوم «اطلاعات» به مصداق‌های ساختاری - نهادی ارجاع می‌شود. آن چه با این

برداشت از اطلاعات به ذهن متبادر می‌گردد، سازمان‌ها و سرویس‌هایی هستند که با هدف کسب، پرورش و تولید اطلاعات تأسیس شده‌اند. لذا اصطلاح اطلاعات به سازمانهایی که فعالیت‌های خاصی را انجام می‌دهند نیز اطلاق می‌شود. (شولسکی، ۱۳۸۴: ۱۹)

۲. اطلاعات به معنای نوع خاصی از فعالیت:

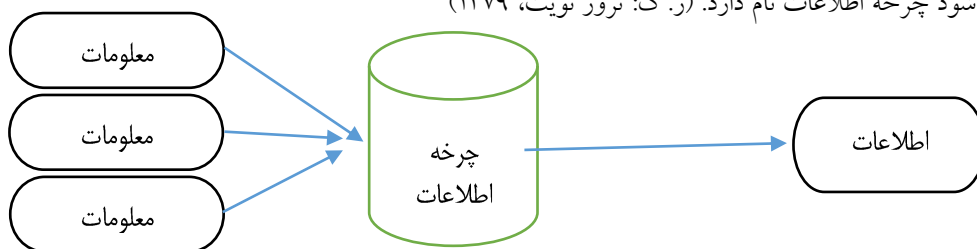
در این برداشت از مفهوم اطلاعات به ویژگی‌های فرآیندی فعالیت اطلاعاتی تأکید می‌گردد. از آنجا که تمایز قائل شدن میان فعالیت اطلاعاتی از فعالیت‌های غیر اطلاعاتی نیازمند ارائه شاخص‌هایی است که مختص کار اطلاعاتی است، طرفداران این برداشت نیز در ارائه این شاخص، بیش از هر چیز از خصلت پنهان فعالیت‌های اطلاعاتی یاد می‌کنند. از نظر طرفداران این رویکرد فعالیت اطلاعاتی فعالیتی است که ویژگی غالب آن پنهان بودن است.

۳. اطلاعات به معنای اخبار پردازش شده:

در این رویکرد، اطلاعات به طور صرف به آن دسته از اخبار اطلاق می‌شود که طی برابند تجزیه و تحلیل و بررسی، پردازش یافته باشند. به این اعتبار اطلاعات را می‌بایست از «اطلاعات پردازش نشده» و یا «اخبار خام» تفکیک کرد. (تقوی و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۷) تمایزی مهم بین «معلومات» و «اطلاعات» وجود دارد:

«معلومات»: داده‌هایی است که بدون هیچ گونه علاقمندی به یک نیاز اطلاعاتی خاص، جمع آوری شده و بنابراین ممکن است ارزشمند باشد یا نباشد. همچنین خبرگیری، به داده‌های اطلاعاتی معلومات خام اطلاق می‌شود و آن بخش از اطلاعات موجود را تشکیل می‌دهد که در واقع، ارزش اطلاعاتی دارد.

«اطلاعات»: داده‌هایی است که مربوط به یک مساله خاص بوده، پردازش شده و به صورت اطلاعات در آمده است. فرآیندی که توسط آن، داده‌های خام (معلومات) به اطلاعات تبدیل می‌شود چرخه اطلاعات نام دارد. (ر. ک: ترور نویت، ۱۳۷۹)

نمودار فرآیند تبدیل معلومات به اطلاعات (تقوی و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۷)

تعریف اطلاعات بر اساس مفهوم مدار اطلاعاتی

وظیفه اطلاعات تهیه اخبار به موقع و مربوط به موضوعی خاص برای سیاست سازان، تصمیم گیران و فرماندهان جنگ است. تحقق این مأموریت منوط به ابلاغ مأموریت، جمع آوری، پردازش، تجزیه و تحلیل اطلاعات و توزیع است که به مجموعه آنها «چرخه اطلاعات» گفته می‌شود. اطلاعات، به محصولی اطلاق می‌شود که اطلاعات خامی که مربوط به یک یا چندین جنبه از ملل خارجی هستند، از رهگذر جمع آوری، ارزیابی، تجزیه و تحلیل، ترکیب و تفسیر به دست می‌آید. به بیان دیگر اطلاعات می‌تواند به مثابه اخباری تعریف شود که جمع آوری شده، سازمان یافته و در راستای اهداف بازیگران یا تصمیم سازان خاصی تدقیق یا تحلیل شده‌اند. (ر. ک: ترور نوبت، ۱۳۷۹: ۱۷)

اطلاعات، به طور معمول نه تنها شامل اخبار جمع آوری شده از طریق جاسوسی و روش‌های دیگر می‌گردد، بلکه تحلیل‌ها و برآوردهای مبتنی بر آنها را نیز شامل می‌شود. این خروجی که اغلب به عنوان محصول اطلاعاتی از آن یاد می‌شود، همان چیزی است که معمولاً از ارزش مستقیمی نزد سیاست گزاران برخوردار است. (شولسکی، ۱۳۸۴: ۱۸) چرخه اطلاعات، روندی است که اخبار جمع آوری می‌گردد، به اطلاعات تبدیل می‌شود و سپس به دست کاربران می‌رسد. فرآیندی است که با اقدام به تولید اطلاعات آغاز و با توزیع آن به اتمام می‌رسد. (تقوی و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۴۳)

در تعریف مفهوم مدار (چرخه) اطلاعاتی، تقریباً همه منابع اتفاق نظر کلی دارند و به ویژگی اصلی آن (یعنی تبدیل اخبار به اطلاعات) اشاره مستقیم می‌کنند. چرخه اطلاعات، روندی است که اخبار جمع آوری می‌گردد، پرورش می‌یابد و برای بهره برداری تصمیم سازان آماده می‌شود. مدار اطلاعات دارای پنج مرحله می‌باشد که در خصوص این مراحل نیز اتفاق نظر کلی وجود دارد.

مدیریت اطلاعات

تبار شناسی واژگانی مدیریت اطلاعاتی

با توجه به آنکه اصطلاح مدیریت اطلاعاتی یک واژه ترکیبی است، به نظر می‌رسد ریشه مفهومی آن را باید در رشته مدیریت و مطالعات اطلاعاتی جست. تاریخچه آکادمیک این مفهوم در دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی نشان می‌دهد که طراحان این رشته در نیمه دوم دهه ۷۰ شمسی، تلاش کرده‌اند ترکیبی از دانش مدیریت (با ترکیبی از گرایش‌های مختلف مدیریت شامل منابع

انسانی، مدیریت دولتی و ...) با موضوع‌های اطلاعاتی امنیتی را در سرفصل‌های این رشته بگنجانند. در واقع این رشته تلاش کرده دانش مدیریت را در عرصه اطلاعات به کار بگیرد و از مفاهیم و روشهای مدیریتی برای اداره امور اطلاعاتی استفاده کند به همین دلیل دانش آموختگان این رشته، از لحاظ مبانی فکری، روش شناسی و مهارت نظری، دانش آموخته مدیریت محسوب می‌شوند. به گونه‌ای که دروس اصلی رشته، عمدتاً واحدهای اصلی رشته مدیریت است و برخی دروس امنیتی اطلاعاتی نیز در کنار آنها گنجانده شده است. بدین ترتیب می‌توان گفت که رشته مدیریت اطلاعاتی در دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی، طی دو دهه گذشته، اساساً به دنبال کاربری علم مدیریت در زمینه اطلاعاتی بوده است. این تبار نشان دهنده آن است که برداشت اولیه مؤسسان رشته مدیریت اطلاعاتی در دانشکده اطلاعات دهه ۷۰، کمک گرفتن از دانش مدیریت برای اداره امور سازمان اطلاعاتی بوده است.

بدین ترتیب می‌توان گفت که واژه مدیریت اطلاعاتی دست کم یک اصطلاح بین رشته‌ای میان علم مدیریت و مطالعات اطلاعاتی است. البته با توجه به ارتباط هستی شناختی اطلاعات با حوزه‌های سیاسی، به ناچار تبار معنایی مدیریت اطلاعاتی به رشته‌های علوم سیاسی و اجتماعی نیز کشیده است. تبارسیاسی اجتماعی مدیریت اطلاعاتی را می‌توان در واحدهای درسی برگرفته از حوزه‌های سیاسی در سرفصل رشته مدیریت اطلاعاتی یافت. هدف از این واحدهای درسی، گرده برداری از نظریه‌های سیاسی در اداره امور مربوط به سازمان اطلاعاتی بوده است. در واقع مؤسسان این رشته، بر آن بوده‌اند که انجام مطلوب و درست مأموریت‌های سازمان اطلاعاتی نیازمند آگاهی کارشناسان و مدیران اطلاعاتی از برخی نظریه‌های سیاسی و اجتماعی نیز هست.

صورت بندی سه گانه صالحی (۱۳۹۰: ۱۷۴، ۱۷۶) از مدیریت اطلاعاتی دقیقاً نشان دهنده تبار مدیریت پایه این مفهوم است. در این مفهوم پردازی، منظور از مدیریت اطلاعات، مدیریت برداشت‌های سه گانه از اطلاعات به عنوان محصول، سازمان و فعالیت بازنمایی شده است. بدین ترتیب مدیریت اطلاعات؛ یعنی مدیریت محصول اطلاعاتی، مدیریت فعالیت اطلاعاتی و مدیریت ساختار و سازمان دستگاه اطلاعاتی. این مفهوم پردازی صراحتاً به دنبال کاربری دانش مدیریت در اداره و کنترل اطلاعات است و سه صورت بندی زیر را برای چگونگی این کار بست ارائه می‌دهد. (پیروز و شاهد، ۱۳۹۷: ۱۲)

تعریف و ماهیت شناسی مدیریت اطلاعات

مدیریت اطلاعات امروزه به مفهومی پیچیده تبدیل شده است، زیرا اطلاعات موجود حجمی ناباورانه به خود گرفته و روز به روز بر این حجم افزوده می‌شود. همه ما با اصطلاحاتی چون «انفجار دانش» یا «انفجار اطلاعات» کم و بیش آشنا هستیم. این پدیده واقعیت بزرگی است که منشاء تحولات و حتی انقلابی عظیم در عرصه حیات بشری گردیده است (ر. ک: شاهنگیان، ۱۳۶۵) ناگفته پیداست که حجم وسیع‌تر اطلاعات باید منجر به عملکرد بهینه‌تر، هوشمندانه‌تر و با سرعت بیشتر گردد. واژه مدیریت اطلاعات در رشته‌ها و زمینه‌های مختلف علمی به کار برده شده است. از جمله در علوم کامپیوتر، بازرگانی، مدیریت، کتابداری و اطلاع رسانی. در این قسمت سعی خواهیم کرد، مدیریت اطلاعاتی را در بحث اطلاعات و امنیت بررسی نماییم. (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۷۴)

مدیریت اطلاعات در سازمانهای اطلاعاتی و امنیتی به سه صورت کلی بروز و ظهور می‌یابد:

صورت اول: مدیریت در اطلاعات

در این جنبه از مدیریت اطلاعاتی، فرآیند مدیریت در یک سیستم اطلاعاتی بحث شده و کلیه فعالیتهای عام و خاص مدیریت در سازمانهای اطلاعاتی مد نظر قرار می‌گیرد. جنبه عام مدیریت بر امور پشتیبانی، مالی و تدارکات حمل گردیده و جنبه‌های خاص بر جذب نیرو، آموزش و اقدامات پنهان سازمان و ساز و کارهای مدیریتی آن استوار می‌باشد. این جنبه از مدیریت اطلاعات، شکل بندی ساختاری و تشکیلاتی به همراه کلیه شاخه‌های معرفتی، کارکردی، روابط، فرهنگ مهندسی سازمانی می‌باشد. (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۷۵) همچنین مهدی پیروز و همکاران نیز در تعریفی دیگر بیان می‌دارد که منظور از این صورت بندی، اقدام‌های مدیریتی در داخل سازمان اطلاعاتی است که شامل مدیریت منابع انسانی، مدیریت سازماندهی، مدیریت تحول، مدیریت مالی درون سازمانی، مدیریت ارتباطات درونی و بیرونی سازمان و ... می‌شود. این صورت بندی هم چنین شامل مدیریت فعالیتهای چرخه اطلاعات نیز می‌شود؛ مانند مدیریت عملیات‌های جمع آوری، مدیریت فرایند بررسی و تحلیل، مدیریت طراحی و هدایت عملیات‌ها و سیاست‌های اطلاعاتی. (پیروز و شاهد، ۱۳۹۷: ۱۳)

صورت دوم: مدیریت بر اطلاعات

مدیریت اطلاعات دربرگیرنده فرآیند مدیریت است بر اقدام عملیاتی یک سازمان اطلاعاتی، به عبارت دیگر این نوع از مدیریت بر چرخه اطلاعات سازمان اطلاعاتی در دو جنبه صحنه (عملیات اطلاعاتی) و ستاد (بررسی) استوار می‌باشد. فرآیند مدیریت که در برگیرنده برنامه ریزی،

سازماندهی، ارتباطات و هماهنگی، نظارت و کنترل می‌باشد در دو حوزه صحنه و ستاد و در چارچوب فعالیت پنهان عمل می‌کند... (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۷۵) مهدی پیروز نیز در سال ۱۳۹۷ این صورت بندی را در واقع کاربست علم مدیریت برای استفاده از ا یا اداره محصولات اطلاعاتی می‌داند. بر این اساس، مدیریت اطلاعات شباهت زیادی به مدیریت داده‌ها، شیوه استفاده از آنها، شیوه بایگانی و نگهداری آنها و چگونگی توزیع و اخذ بازخورد از آنها را دارد. همان طور که مشخص است، مدیریت بر اطلاعات در واقع هم معنی یا بخشی از مدیریت در اطلاعات است و عملاً این دو صورت بندی را می‌توان یکسان تلقی کرد. (پیروز و شاهد، ۱۳۹۷: ۱۳)

صورت سوم: مدیریت با اطلاعات

وجه سوم مدیریت در سازمان‌های اطلاعاتی، مدیریت سازمان‌های اطلاعاتی و تأثیر گذاری سرویس اطلاعاتی بر روند تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های کشور می‌باشد. در حقیقت سازمان اطلاعاتی به عنوان مرکز تحلیل و برآورد اطلاعاتی در پیش‌بینی و پیش‌گیری از رخدادهای امنیتی مغز متفکر جریان‌های نظامی، انتظامی و سیاسی کشور بوده و راهنمای کلیه فعالیت‌های صحنه امنیتی کشور قرار می‌گیرد. (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۷۶) این صورت بندی به دنبال آن است که از توانمندی‌های اطلاعاتی یا محصولات اطلاعاتی برای مدیریت مسائل، چالش‌ها و رویدادهای درون و بیرون از سازمان سود ببرد. بنابراین مهم‌ترین هدف این صورت بندی تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌های درون و بیرون از سازمان است. البته تمرکز اصلی این صورت بندی بر تأثیرگذاری در سیاست‌ها و اقدام‌های نهادهای مسئول در کشورداری است. (پیروز و شاهد، ۱۳۹۷: ۱۴)

با بررسی رخدادهای امنیتی در داخل کشور پس از انقلاب اسلامی، علی‌الخصوص پس از بحران‌های حادث شده از سیاست‌های اقتصادی و سیاسی در دولت‌های سازندی اصلاحات و حوادث پس از آن به نظر می‌رسد مدل مدیریت اطلاعاتی که در خصوص بحرانها بایستی مد نظر قرار گیرد، صورت دوم، یعنی مدیریت بر اطلاعات می‌باشد.

در نتیجه، اگر مدیریت را شامل فرایند تصمیم‌گیری، برنامه ریزی، سازمان دهی، ارتباطات و هماهنگی، نظارت و کنترل دانسته و اطلاعات را شامل مجموعه اقداماتی (صحنه و ستاد) که در چرخه اطلاعات صورت می‌گیرد، بدانیم، بنابراین مدیریت اطلاعات در منازعات و بحران‌های سیاسی و اجتماعی عبارت است از مجموعه اقداماتی که با تلفیق هوشمندانه فرآیندهای کلان

اطلاعاتی و کارکردهای اصلی علم مدیریت در ظرف زمان جهت پیش بینی، پیشگیری و مقابله با بحران صورت می‌گیرد. (صالحی، ۱۳۹۵: ۱۷۶)

باتوجه به هم پوشانی مدیریت در اطلاعات با مدیریت بر اطلاعات، می‌توان گفت که ما با دو صورت بندی کلی از مدیریت اطلاعات مواجهیم که شامل «مدیریت بر در اطلاعات» و مدیریت با اطلاعات» هستند. به اعتقاد این نوشتار، صورت بندی اول، مفهوم «مدیریت اطلاعات» را بر می‌سازد که منظور از آن کاربست دانش مدیریت یا دیگر دانشها برای اداره امور سازمان اطلاعاتی است. اما مفهوم «مدیریت اطلاعاتی» ریشه در صورت بندی دوم یا مدیریت با اطلاعات» دارد که منظور از آن کاربست توانمندیهای اطلاعاتی ناشی از پنهان پژوهی و پنهان کاری در اداره امور خارج از حیطه وظایف ذاتی دستگاه اطلاعاتی است.

مدیریت اطلاعات دارای سه رویکرد مکمل داده محور، سازمان محور و چرخه محور است. تمرکز اصلی رویکرد داده محور، مدیریت داده‌های اطلاعاتی در قالب طبقه بندی، بایگانی و بازیابی مجدد آنها است. موضوع دیگری که در این نگاه اهمیت دارد، توزیع مناسب اطلاعات جمع آوری شده در درون سازمان است تا دستگاههای اطلاعاتی دچار تأخر اطلاعاتی و غافل گیری اطلاعاتی نشوند. رویکرد سازمان محور نیز در پی بازشناسی روشهای مطلوب اداره سازمان‌های اطلاعاتی از ابعاد نیروی انسانی، فرهنگ سازمانی، بودجه ریزی، سیاست گذاری و سازماندهی است. رویکرد چرخه محور، تمرکز خود را بر مدیریت چرخه اطلاعاتی قرار می‌دهد. مسأله اصلی این رویکرد چگونگی مدیریت ارتباط سیاست و اطلاعات در ابتدا و انتهای چرخه است. این رویکرد به دنبال یافتن روشهای مطلوب و مؤثر راهبری فرآیندهای جمع آوری، بررسی و توزیع به نحوی است که نیازمندیها و مسائل سیاست گذاران در آنها تبلور یابد اما این فرآیندهای حرفه‌ای را دچار سیاست زدگی ننماید. (پیروز، مهدی؛ شاهد، کریم، ۱۳۹۷: ۱۴)

مدیریت اطلاعات و مدیریت اطلاعاتی

مدیریت اطلاعاتی یکی از واژگان پرکاربرد در ادبیات اطلاعاتی بومی است که علی رغم بسامد بالای کاربست آن در گفتگوهای اجرایی و دانشگاهی، تاکنون مورد تدقیق نظری و مفهومی قرار نگرفته است. بررسی‌های اولیه براساس تجربه در جامعه اطلاعاتی کشور نشان می‌دهد که این مفهوم به شدت دچار اغتشاش معنایی و برداشتهای متناقض در میان کارشناسان و مدیران اطلاعاتی کشور شده است. به گونه‌ای که علی رغم اشتراک در استفاده از آن در نزد اکثر سازمان‌های

اطلاعاتی کشور، کاربست آن توسط کارشناسان و مدیران نه تنها منجر به همدلی یا اجماع نظر نمی شود بلکه مقصودهای مختلفی از این واژه مراد می شود که تصمیم گیری و اجماع نظر در جلسات را با مشکل مواجه می کند. از سوی دیگر، از آنجایی که برداشت معنایی از مفاهیم تأثیر مستقیم بر رویه های اجرایی و چگونگی طراحی و هدایت کیسها دارد، اختلاف در برداشتها منجر به اختلاف در رویه های عملیاتی نیز شده است؛ به گونه ای که ممکن است روی اجرایی در مدیریت اطلاعاتی یک دستگاه در جهت عکس رویه اجرایی دستگاه دیگر باشد و به جای هم افزایی منجر به خشی سازی کارکردها شود. (پیروز، مهدی؛ شاهد، کریم، ۱۳۹۷: ۱۵)

اطلاعات عملیاتی (اطلاعات رزمی)

فرمانده قبل از شروع درگیری در عملیات به اطلاعاتی درباره دشمن و میدان رزم نیازمند است تا بتواند امور رزم، درگیری و دیگر مأموریت های عملیاتی را به طور مؤثر اجرا نماید. اطلاعات در به تصویر کشیدن میدان رزم، سازمان دهی نیروها و کنترل عملیات ها برای دستیابی به اهداف تاکتیکیا پایان موفقیت آمیز درگیری به فرمانده کمک می کند. اطلاعات با مطلع ساختن فرمانده از تهدیدات قریب الوقوع و کمک به عملیات تأمین، روند محافظت از نیرو را تقویت می کند. (آئین نامه نظامی اطلاعات، ۱۳۸۷: ۴)

اطلاعات نظامی آن دسته از اخبار هستند که صحت و سقم، مثبت یا منفی، مربوط یا نامربوط بودن آنها با یک سلسله اعمال که شامل جمع آوری و پرورش اخبار می باشند، مشخص شده و در عملیات توسعه و ارای طرح ها و خط مشی ها مورد استفاده قرار می گیرند. این اطلاعات ممکن است مربوط به یک یا چند جنبه از کشورهای بیگانه، یا مناطق عملیاتی و جغرافیایی باشند. (معاونت آموزش دانشگاه امام حسین، ۱۳۷۶: ۲)

دفاع مقدس

تجربه دفاع مقدس

یکی از ابعاد قابل بررسی در ارتباط با جنگ، بحث مدیریت آن است. در تاریخ، بسیار دیده می شود که قدرت های بزرگی در برابر ملتهای ضعیف فرو ریخته اند یا با آنکه یک طرف جنگ از سلاح های پیشرفته استفاده کرده اند، ناکام مانده اند. جنگ تحمیلی علیه ایران، از نظر دسترس به سلاح، تجهیزات و امکانات جنگی، نابرابر بود و همه تحلیل ها، چه در گذشته و چه اکنون، حکایت از آن دارند که وضعیت ایران با دشمنی که از هر جهت مورد حمایت بود، قابل مقایسه

نبوده است؛ ولی همین جنگ، به نفع ملت ایران رقم خورد و به پایان رسید. اینجاست که مدیریت جنگ برجسته می‌شود؛ مدیریتی که در رأس آن، امام راحل قد و در س طوح دیگر فرماندهان، اعم از فرماندهان قرارگاه، گردان، تیپ و لشکرها مدیریت جنگ را برعهده داشتند. برخی تحلیلگران معتقدند میراث ماندگار جنگ برای جامعه امروز، مدیریت جهادی است و اگر مدیریت جنگ ما جهادی نبود، بدون شک، جنگ ما این گونه به دفاع مقدس تبدیل نمی‌شد. در پرتو مدیریت جهادی بود که حماسه خلق شد و از کمترین امکانات، بیشترین بهره برداری صورت گرفت. به همین دلیل می‌توان از این تجربه در راستای طراحی الگو بهره برد. (تولایی و صباغی، ۱۳۹۴: ۱۲۱)

اهمیت مطالعه تجربه دفاع مقدس

بازخوانی جلوه‌های مدیریت جهادی با توجه به تجربه فرماندهان دفاع مقدس، آثار و برکات فراوانی دارد؛ از جمله: (بابایی، محمدرضا، بی‌تا) زنده نگه داشتن ابعاد مهم میراث دفاع مقدس به منزله گنجینه هویت ساز در فضای انقلابی و جهادی؛ ارتقای روحیه و سبک زندگی جهادی با الگو گرفتن از تجربه فرماندهان دفاع مقدس؛ گام برداشتن در مسیر تولید سبک مدیریتی جهادی خاص کشور و ایجاد تحول در مدیریت مجموعه‌های مختلف اجرایی، صنعتی و تولیدی؛ افزایش ارتقای خودباوری میان مدیران و کمک به فعال شدن ظرفیت مدیریت کشور؛ کاستن از سن مدیریت در کشور و میدان دادن به نسل جوان به منظور افزایش اعتماد آنان به نظام اجرایی کشور؛ افزایش توان کشور برای عبور از بحرانها و تقویت بازدهی مدیریتها؛ کاستن از بار هزینه‌های جاری کشور به ویژه با تنگناهای بودجه‌ای؛ افزایش سرعت عمل در تحقق اهداف برنامه‌های توسعه کشور و جلوگیری از اسراف سرمایه‌ها و افزایش نرخ بازدهی سرمایه‌ها؛ کاستن از وابستگی به بیگانگان و تقویت اهتمام به ساخت درونی قدرت و در نتیجه افزایش مؤلفه‌های استقلال و خودتکایی. رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «هشت سال دفاع مقدس ما صرفاً یک امتداد زمانی و فقط یک برهه زمانی نیست؛ بلکه گنجینه عظیمی است که تا مدت‌های طولانی ملت ما می‌تواند از آن استفاده کند، آن را استخراج کند و مصرف کند و سرمایه گذاری نماید». (۱۳۸۹/۶/۲۴) (عسگری وزیری، ۱۴۰۰: ۷۳)

روش تحقیق

روش تحلیل مضمون

معرفی روش پژوهش تحلیل مضمون

رویکردهای کیفی بسیار متنوع پیچیده و ظریف هستند و تحلیلتم بایستی به عنوان یک روش اساسی برای تحلیل کیفی در نظر گرفته شود تحلیل مضمون یکی از شیوه‌های متداول تحلیل محتوا و روشی برای تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه است به زعم اربابان پژوهش تحلیلتم نخستین روش تحلیل کیفی است که پژوهشگران باید فرا بگیرند زیرا این، روش مهارتهای اصلی که برای اجرای بسیاری از روشهای دیگر تحلیل کیفی لازم است را فراهم می‌آورد (Clarke & Braun, 2006).

تحلیل مضمون روشی برای دیدن متن؛ برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتب؛ تحلیل اطلاعات کیفی؛ مشاهده‌ی نظام مند، شخص تعامل، گروه، موقعیت سازمان و یا فرهنگ و تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی است (Boyatzis, 1998) در تکنیک تحلیل مضمون اطلاعات بر اساس موضوع در دسته‌های معنادار طبقه بندی می‌شوند تا بتوان نظر پاسخ دهندگان را خلاصه و تحلیل کرد تحلیل مضمون مزیت‌هایی دارد که نمی‌توان در انتخاب به عنوان روش پژوهش کیفی از آن چشم پوشید. (خنیفر و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۳) تحلیل مضمون روشی انعطاف پذیر، آسان قابل یادگیری سریع و قابل انجام برای پژوهشگران کم تجربه در پژوهش کیفی است. تحلیل مضمون برای کار در پارادایم پژوهش مشارکتی برجسته سازی شباهتها و تفاوت‌ها در مجموعه‌ی داده‌ها و برای تحلیل‌های روانی و اجتماعی مناسب و مطلوب است.

در یک جمع بندی می‌توان گفت که روش تحلیل مضمون روشی است که:

با تمرکز و خلاقیت پژوهشگر ارتباط دارد و به جسارت ترکیب و خلق اصطلاحات توسط پژوهشگر نیاز دارد. حرکت از صدر به ذیل و جرقه‌های ذهنی مبهم است.

دسته بندی‌های متعدد مختلف در قالب تمهای بالقوه بسیار ارزشمند است.

تعامل پژوهشگر با مؤلفه‌ها و محورهای در حال شکل گیری باید زنده و دینامیک باشد.

تحلیل مضمون می‌تواند از بیان، تم‌ها فراتر رفته و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش را نیز تفسیر نماید

شکل دهی و وصول به تمهای آبدیده از عمده‌ترین نکات است (خنیفر ۱۳۸۸: ۱۱۹)

نقشه‌ی رضایت بخش از تم‌ها یک نکته اساسی است (خنیفر ۱۳۹۲: ۳۷)

(مضمون) یا تم و ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که نشان دهنده اطلاعات مهمی درباره‌ی داده‌ها و درک خاصی در رابطه با سئوالات پژوهش و الگویی است که در مجموعه‌ای از داده‌ها یافت شده و به توصیف سازماندهی مشاهدات و تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد مفهومتم دارای معانی چندگانه است و ایجادتم شیوه‌ای است که مضامین و معانی اساسی را در مقوله‌ها با هم مرتبط می‌سازد (ایمان و همکاران ۱۳۹۰: ۳۰)

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل

خوشبختانه به دلیل دقت و آینده نگری کلان در تفکر شهید حسن باقری اسناد و مستندات زیادی از این شهید به قلم خود و همزمانش به جا مانده است که بخشی از این اسناد را مدیون خود شهید و بخشی دیگر را باید مدیون تلاش‌های بی وقفه سردار فتح اله جعفری بدانیم که از همان سال شهادت شهید حسن باقری در تلاش برای جمع آوری این اسناد و مصاحبه‌های مختلف با همزمان و نزدیکان شهید بوده‌اند بدانیم.

گفتنی است بخش عمده محتوای ۳ جلد زندگی نامه شهید حسن باقری چکیده‌ای از مجلدهای تاریخ شفاهی مصاحبه‌ها می‌باشد. همچنین پژوهش حاضر نیز بر اساس کد بندی و دسته بندی مضامین از طریق بررسی خط به خط دو جلد تاریخ شفاهی مصاحبه‌های فرماندهان و همزمان و نزدیکان شهید حسن باقری بوده است که به طور کلی می‌توان گفت بیش از ۱۰۰۰ صفحه مصاحبه مورد بررسی قرار گرفته است.

در ابتدای این پژوهش با بیش از ۱۰ نفر از همزمان و مطلعین و نزدیکان شهید حسن باقری گفتگو انجام شده است تا بهترین مسیر و خط مشی را برای پژوهش بتوان تعیین نمود و در آن مسیر حرکت نمود. هدف نهایی و مطلوب این پژوهش ارائه الگوی بومی از مدیریت اطلاعات ویژه افسران اطلاعاتی در سازمان‌های اطلاعاتی می‌باشد.

در ادامه و ابتدای تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش برخی از سخنان مقام معظم رهبری در خصوص اهمیت الگو برداری از دفاع مقدس را مرور خواهیم نمود:

عزیزان من! می‌خواهم بگویم اینها الگویند. جوان در همه جای دنیا به الگو نیاز دارد؛ این‌ها الگوی جوانهایند؛ این الگوها را زنده کنید، این‌ها را جلوی چشم نگه دارید. البته کتابهایی نوشته

می‌شود، شرح‌حال‌هایی نوشته می‌شود؛ کافی نیست، این‌ها را با شیوه‌های گوناگونی که در دنیا معمول است، به عنوان الگو جلوی چشم نگه دارید؛ بهترین الگوها اینها هستند. شما بهترین الگوها را در بسیج می‌توانید پیدا کنید. این‌ها را بازآفرینی کنید؛ امثال این چهره‌ها هر روز بایستی در بسیج ظهور کنند، بروز کنند. [امام] فرمود بسیج شجره‌ی طیبه است؛ (۱) شجره‌ی طیبه هم این است که «تَوْتِيْ اَكْلَهَا كُلَّ حَيْنٍ بَاذِنٍ رِبَّهَا»، (۱۱) در همه‌ی دورانها میوه‌ی خودش را خواهد داد. (بیانات در دیدار بسیجیان ۱۳۹۸/۰۹/۰۶)

ما نیاز داریم برای جوان و نسل نونهال خودمان، الگوهائی را از بخشهای مختلف مشخص کنیم. (بیانات در دیدار نخبگان و برگزیدگان کرمانشاه ۱۳۹۰/۰۷/۲۶)

آمارهای مهم پژوهش

ادغام و دسته بندی کدها

ادغام کدها

پس از انجام کد بندی مصاحبه‌ها و برداشت‌های پژوهشی از متن مصاحبه‌ها تعداد ۹۲۸ کد در ۳۷۶ مضمون استخراج گردیده بود که در نهایت پس از یک پایش و بررسی دقیق معنایی، مفهومی و اسمی این مضامین بعضاً ادغام گردیدند و پس از ادغام و یکی شدن مضامین در نهایت تعداد ۹۲۸ کد در ۱۹۱ مضمون طبقه بندی گردیدند.

۲۵	تعداد مصاحبه و اسناد		۱۰۰۰	تعداد صفحات مصاحبه	
تعداد دسته بندی نهایی	تعداد مضامین فراگیر	تعداد مضامین سازمان دهنده	تعداد مضامین پس از ادغام و ویرایش	تعداد مضامین اولیه	تعداد کل عبارات مضمون یابی شده
۱+۳	۷	۳۴	۱۹۱	۳۷۶	۹۳۴

همچنین گفتنی است علامت (+) که در کدهای درون جداول مصاحبه‌ها دیده می‌شود نشان بر تعداد مضامینی است که در آن مضمون ادغام شده است.

دسته بندی مضامین

پس از ادغام‌ها و یکپارچه سازی لازم کدها و مضامین اقدام به دسته بندی مضامین و ایجاد مضامین سازمان دهنده و پس از آن مضامین فراگیر نمودیم که در طی حدوداً بیش از ۱۰ مرحله در

نهایت دسته بندی به شرح ذیل صورت گرفت:

مضامین فراگیر و سازمان دهنده

در نهایت مضامین سازمان دهنده پس از چند مرحله بررسی دقیق در تعداد ۷ مضمون فراگیر

سازماندهی و طبقه بندی شدند که به شرح ذیل می باشد:

مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
انعطاف پذیری مدیریتی	ظرفیت های مدیریتی و شخصیتی
مسئولیت پذیری و مسئول بودن	
مشخصه های اخلاقی	
مشخصه های رفتاری و فعالیتی	
ارزش مداری منابع انسانی	راهبری، هدایت ارزشگذاری و توسعه منابع انسانی
آموزش و توانمندسازی منابع انسانی	
ساماندهی و سازماندهی منابع انسانی	
کشف و پرورش استعدادها	
هدایت و راهبری منابع انسانی	
آینده نگری	مدیریت عالمانه و برنامه ریزی و پیش عملکرد
برنامه ریزی استراتژیک و عمیق	
برنامه ریزی عملیاتی و اجرایی	
پایش عملکرد	
مدیریت تحول، نوسازی و فرآیندها	
مدیریت عالمانه	
مدیریت نوآوری و خلاقیت	
نگاه سیستمی	
ارزش گذاری مداری اطلاعات و اصول اطلاعاتی	مدیریت بر اطلاعات، اصول و مدار اطلاعاتی
اصول جمع آوری اخبار و اطلاعات	
تجزیه و تحلیل جمع آوری	
توزیع و انتشار اطلاعات	
جمع آوری پیچیده و پیشرفته	

جمع آوری ساده و اشکار	
مدیریت منابع پنهان خبری و شبکه اطلاعاتی جمع آوری	
حفاظت اطلاعات	اقدامات اطلاعاتی
فریب اطلاعاتی و ضد اطلاعات	
مدیریت روانی و جنگ نرم	
حضور در میدان	مدیریت اجرایی
کارگروهی و تشکیلاتی	
مدیریت امکانات و ابزار	
مدیریت تصمیم و بحران	
مدیریت تعاملات و هماهنگی	
مدیریت ریسک	
بنیان گذاری و تفکر راهبردی	مدیریت راهبردی و بنیان گذاری
سیاستگذاری و تصمیم گیری کلان	

نتیجه گیری

این پژوهش از ابتدا به دنبال یافتن پاسخ سوالی مبنی بر اینکه الگو و سبک مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری چگونه است؟ یا به تعبیری دیگر حسن باقری به عنوان یک مدیر و فرمانده عالی رتبه که خود یک فرد اطلاعاتی بوده، روش مدیریتی ایشان چگونه است؟ این سؤالات هر دو در راستای هدف این پژوهش طرح شده بودند. علاوه بر این یکی دیگر از اهداف این پژوهش در راستای عمل به منویات مقام معظم رهبری و فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله) مبنی بر کاربردی کردن و حفظ تجربیات دفاع مقدس بوده است. ایشان در این خصوص می‌فرمایند:

مواظب باشید از مسأله‌ی دفاع مقدس که در این کشور اتفاق افتاد، غافل نشوید؛ کار بزرگی انجام گرفت. آن جوانها مثل شماها بودند؛ اکثر این جوانهایی که در جنگ نقشهای مؤثر ایفا کردند، از قبیل همین دانشجویها بودند و خیلی‌هایشان هم جزو نخبه‌ها بودند. دلیل نخبه بودنشان هم این بود که یک جوان بیست‌ودو، سه ساله فرماندهی یک لشکر شد؛ آن‌چنان توانست آن لشکر را هدایت کند و آن‌چنان توانست طراحی عملیات را، که هرگز نکرده بود، بکند که نه فقط دشمنانی را که مقابل ما بودند متعجب کرد، بلکه ماهواره‌های دشمنان را هم متعجب کرد. (۰۵/۰۷/۱۳۸۳)

بیانات در دیدار با جمعی از نخبگان علمی).

در لابه‌لای حرف‌های این‌ها، حالا یک بخش‌هایی عاطفی و معنوی و این‌هاست - که آن‌ها هم به نوبه‌ی خود منافی دارد - اما بخش‌هایی هم بخش‌های تجربی کارهای این‌هاست که در میدان جنگ چگونه عمل می‌کردند. (۱۳/۱۰/۱۳۸۶) بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان دانشگاه‌های استان یزد)

در مقوله‌ی خاطرات و تاریخ جنگ، من می‌خواهم تکیه و تأکید کنم. ما همه‌ی این حجم کاری که انجام دادیم، در مقابل آنچه که باید انجام بگیرد، بسیار کم است. باینکه الآن، هم سپاه، هم ارتش، هم حوزه‌ی هنری، هم بخش‌های مختلف مردمی، هم ستاد کل و آن قسمت تاریخ جنگ مشغول کار هستند، در عین حال، فرآورده‌های مجموع این‌ها، هم از لحاظ کمیت، بسیار کمتر از آن چیزی است که باید باشد، هم از لحاظ کیفیت - اگرچه بعضی از کیفیات آن‌ها واقعاً خوب است - اما در مجموع، آن کیفیتی که باید نشان‌دهنده‌ی زیباییها، ظرافت‌ها، لطف‌ها، برجستگی‌ها و درخشندگی‌های این دوران عجیب باشد، نیست و هنوز خیلی جا برای حرف زدن هست؛ خیلی. ببینید! وقتی گفته می‌شود که مثلاً ما ششصد یا هزار عنوان کتاب در باره‌ی دفاع مقدس نوشته‌ایم، بعضی‌ها خیال می‌کنند که این خیلی زیاد است؛ نه، این خیلی کم است. جنگ یکی از مقاطع حساس تاریخ برای همه‌ی ملت‌هاست؛ چه در آن جنگ شکست بخورند، چه پیروز بشوند؛ بررسی این حادثه برای آن ملت‌ها، سرشار از درس است. نه اینکه فقط افتخار کنیم؛ افتخار کردن، یکی از بخش‌های قضیه است؛ اطلاعات فراوان، آگاهی‌های گوناگون، نشان دادن وضعیت‌هایی که وجود داشته است و وضعیت‌هایی که می‌تواند در آینده وجود داشته باشد، از بخش‌های دیگر قضیه است. در دنیا روی جنگ‌هایی که اتفاق می‌افتد، خیلی کار می‌کنند؛ جا دارد که کار هنری بشود، ثبت و ضبط بشود و کار تخصصی انجام بگیرد. الآن مراکز هست و دوستانی کارهای حرفه‌ای و تخصصی خوبی انجام می‌دهند. در آن واحد دو کار: هم کار حرفه‌ای و تخصصی و مدیریت مطلع و عالمانه‌ی بر جمع‌آوری خاطرات، هم در کنار آن، استفاده‌ی از عموم کسانی که در جاهای مختلف خاطراتی از جنگ دارند و منحصر نکردن آن به یک کانال خاص که موجب محدودیت نشود. (۲۹/۰۷/۱۳۸۵) بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از رزمندگان، ایشارگران و فرماندهان دوران دفاع مقدس)

تهیه یک الگو و سبک مدیریتی بومی انقلابی اسلامی ویژه مدیران کشور به ویژه مدیران

اطلاعاتی یک ضرورت انکار ناپذیر است. الگوی که یکی از برترین، مهم‌ترین و تاثیرگذارترین فرماندهان دفاع مقدس استخراج شده است. در راستای پاسخ به سؤال اصلی پژوهش اقدام به گفتگو و مصاحبه‌های شفاهی با مطلعین، فرماندهان، نخبگان، متخصصین و اساتید دانشگاهی (بیش از ۱۰ نفر) نمودیم که در حقیقت مسیر اصلی و نقشه راه پژوهش را به خوبی درک و ترسیم کنیم و با انتخاب بهترین روش تحقیق در راستای پاسخ به سؤال پژوهش برآییم. پس از گفتگوها و بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای مختلف و مطالعات گسترده، بر اساس نظر خبرگان و اساتید محترم اقدام به انتخاب روش تحلیل مضمون که یکی از بهترین روش‌های پژوهش تحلیلی کیفی می‌باشد نموده و کلیه مصاحبه‌های مربوط به تاریخ شفاهی شهید حسن باقری که توسط موسسه این شهید ثبت و پیاده سازی شده بود را در نرم افزار تحلیلی MAX QDA کد بندی گردید. پس از مرحله کد بندی داده‌ها اقدام به دسته بندی آنها در دو مرحله دسته بندی مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر صورت گرفت. و در نهایت با بررسی مفاهیم و تعاریف مختلف موجود علمی در خصوص مدیریت اطلاعات، مضامین فراگیر به دست آمده در این مفهوم تحت عنوان مقوله‌ها طبقه بندی شدند. الگو مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری بر اساس ۷ مضمون فراگیر ذیل می‌باشد:

ظرفیت‌های مدیریت و شخصیتی

راهبری، هدایت، ارزشگذاری و توسعه منابع انسانی

مدیریت عالمانه، برنامه ریزی و پایش عملکرد

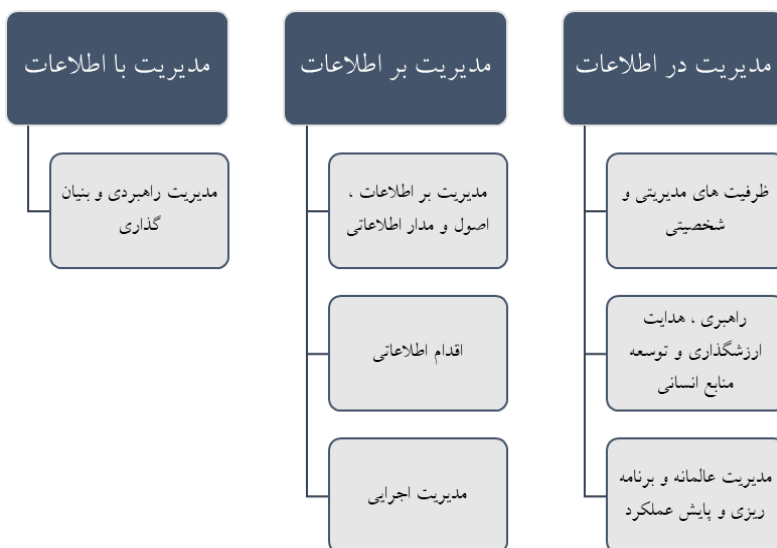
مدیریت بر اطلاعات، اصول و مدار اطلاعاتی

اقدام اطلاعاتی

مدیریت اجرایی

مدیریت راهبردی و بنیان گذاری

با توجه به تعاریف متعدد علمی درباره معادل سازی و چستی مدیریت اطلاعات این اصطلاح اطلاعاتی را بر سه زیر عنوان تعریف کرده‌اند که شامل مدیریت در اطلاعات، بر اطلاعات و با اطلاعات می‌باشد و صاحب نظران این علم مجموع این سه عنوان در کنار یکدیگر را مدیریت اطلاعاتی می‌دانند. در نهایت با توجه به تعاریف ذکر شده مضامین فراگیر استخراج شده از شخصیت مدیریتی شهید حسن باقری در تعریف مدیریت اطلاعات بر اساس نمودار ذیل طبقه بندی می‌شود:

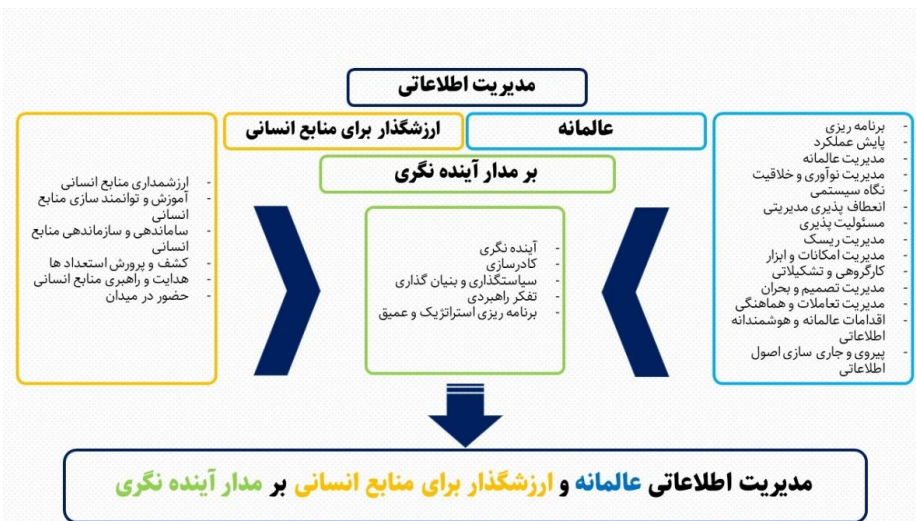
در سبک مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری از مهمترین مضامین و ویژگی‌های مدیریتی که در اندیشه او وجود دارد تفکر انقلابی اوست. در تفکر انقلابی حسن باقری مسئولیت یک امانت است، جنگ وسیله‌ای برای رسیدن به هدف اسلام است و پیروزی در جنگ هدف نیست، منابع انسانی و سرمایه‌های انسانی در حقیقت نیروها و گماشته‌های تحت فرمان او نیستند بلکه سربازان اسلام هستند که باید برای آنها ارزشگذاری کرد و بدون برنامه ریزی و هدایت درست موجب هدر رفتن ظرفیت‌ها، انگیزه و شور و شوق خدمت نگردد. در تفکر حسن باقری منابع انسانی در نگاه فرمانده و مدیر اطلاعاتی از بالاترین جایگاه برخوردار است. ذاتاً فعالیت‌های اطلاعاتی و امنیتی دارای فرسودگی‌های شغلی متفاوتی هستند و دشواری‌ها و سختی‌های اختصاصی خود را دارا می‌باشند، اما حسن باقری در نظام فکری و مدیریتی‌اش بر سازمان اطلاعاتی که خود بنیان‌گذار آن است به شکلی مدیریت دارد که نیروهای اطلاعاتی‌اش صرفاً کارمند نباشند بلکه آنها را به مثابه یک مجاهد واقعی اسلام همراه با تفکر انقلابی تربیت و هدایت می‌کند به نحوی که همه آنها عاشقانه و با تمام وجود برای تک تک مأموریت‌هایشان تلاش می‌کنند و همین موضوع منجر به بهره‌وری و اثر بخشی بالای این سیستم مدیریتی است.

در سبک مدیریت اطلاعاتی حسن باقری در حوزه رفتار سازمانی به انگیزه افراد توجه زیادی می‌شود، او به خوبی با ارزشگذاری منابع انسانی نگاه به آینده دارد و لزوم و ضرورت کادرسازی را می‌فهمد. در تفکر انقلابی شهید حسن باقری نظام اسلامی و جمهوری اسلامی را فراتر از کشور

ایران می‌داند و در تفکرش به گسترش اسلام و صدور انقلاب اسلامی به کشورهای مسلمان نیز توجه دارد و در برنامه ریزی و خط مشی جنگ صراحتاً عنوان می‌کند که هدف ما کشتار نیروهای عراقی نیست بلکه باید در عملیات‌ها آن‌ها را دور بزیم و ضمن غنیمت گرفتن تجهیزات، آنها را به اسارت بگیریم چرا که آنها کادر و نیروهای انقلاب اسلامی آینده عراق هستند. این تفکر حسن باقری در آن زمان پایه‌های شکل‌گیری لشکر بدر و حشد الشعبی عراق را پی‌ریزی می‌کند. همچنین در حوزه تخصصی مدیریت اطلاعات و چرخه اطلاعاتی او در زمان خود بهترین محصولات و خروجی‌های اطلاعاتی را از چرخه و مدار اطلاعاتی ارائه می‌کرده است. این خروجی و محصولات مطلوب و مؤثر نتیجه تجزیه و تحلیل‌ها و برداشت‌های درست و اصولی اطلاعاتی بوده است. حسن باقری در تجزیه تحلیل‌ها از روش‌های مختلف تحلیل ساختار مند اطلاعات در زمان خود استفاده کرده است از جمله روش‌های تحلیل ارزیابی علت و معلولی، تحلیل چالش و تکنیک‌های تحلیل تجدید چهارچوب از جمله آن‌ها بوده است. به طور خلاصه پیشنهاد می‌شود نتایج و تجزیه تحلیل‌های صورت گرفته در این پژوهش به صورت یک کتاب کاربردی ویژه مدیران و فرماندهان اطلاعاتی نیروهای مسلح و دستگاه‌های اطلاعاتی منتشر گردد چرا که این پژوهش در حال ارائه یک الگوی بومی سازی شده از یکی از مؤثرترین الگوهای دفاع مقدس در زمینه تخصصی اطلاعات می‌باشد.

الگو نهایی پژوهش (الگو مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری)

بر اساس جمع‌بندی نتایج و داده‌های بدست آمده از این پژوهش الگو مدیریت اطلاعاتی شهید حسن باقری با عنوان مدیریت اطلاعاتی عالمانه و ارزشگذار برای منابع انسانی بر مدار آینده نگری به شرح ذیل ترسیم گردیده است:

منابع

قرآن کریم.

- احمدی، نسیمه (۱۳۸۸). معرفی و نقد روش دلفی، علوم اجتماعی، ۳(۲۲)، ۱۰۰-۱۰۸.
- استیفن پی، فیتزجرالد (۱۳۹۴). فرآیند تصمیم گیری در مدیریت ترجمه مهرداد ملایی، تهران، انتشارات دنیای اقتصاد.
- ایالات متحده آمریکا (۱۳۸۸). عملیات روانی ترجمه عبدالمجید حیدری، داوود علمایی زیر نظر حجت اله مرادی، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین علیه السلام.
- آقایی فیشانی، تیمور (۱۳۹۰). خلاقیت و نوآوری با نگرش سیستمی، تهران، انتشارات کتاب طلایی.
- آیین نامه نظامی اطلاعات ارتش ایالات متحده آمریکا (۱۳۸۷). تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین.
- پیروز، مهدی؛ شاهد، کریم (۱۳۹۷)، مدیریت اطلاعاتی: بر ساخته‌های ایرانی در مطالعات اطلاعاتی (محرمانه)، اطلاعاتی حفاظتی جامعه اطلاعاتی، ۸(۴).
- ترور نوبت، دپویی (۱۳۷۹) اطلاعات نظامی، ترجمه پیروز ایزدی، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه، چاپ اول.
- تقوی، امیر و دیگران (۱۳۸۰). دایره المعارف اطلاعاتی: مفاهیم و اعلام، تهران، دانشکده اطلاعات، چاپ اول.
- تولایی، روح اله و صباغی، زهرا (۱۳۹۶). طراحی الگوی توسعه مدیریت جهادی با استفاده از ترکیب روش سیستم‌های نرم و نگاشت شناختی، بهبود مدیریت، ۹(۲۸).
- حدیث ولایت (۱۳۹۸). مجموعه‌ی بیانات و مکتوبات رهبر معظم انقلاب اسلامی سال ۱۳۶۸، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی.
- خنیفر، حسین (۱۳۸۸). روش تحلیلتم، تهران، پردیس فارابی دانشگاه تهران، کتابچه درسی روش تحقیق دوره دکتری.
- خنیفر، حسین (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کاربردی، تهران، پردیس فارابی دانشگاه تهران، جزوه درسی شماره ۱۱.
- خنیفر، حسین؛ الوانی، سید مهدی؛ جلالی ملأ میرزایی، حمید (۱۳۹۴). الگوی اسلامی ایرانی اجرای خط مشی فرهنگی کشور و مقایسه تطبیقی آن با برخی الگوهای موجود داخلی و خارجی، مدیریت فرهنگی سازمانی، ۱۳(۳).
- خنیفر، حسین؛ مسلمی، ناهید (۱۳۹۶). اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی، جلد اول، تهران، انتشارات نگاه دانش.
- داوئل، دان مک (۱۳۹۴). اطلاعات راهبردی در مدیریت اطلاعات ترجمه معاونت پژوهش و تولید علم، تهران، دانشکده اطلاعات، موسسه چاپ و انتشارات.
- دهقان، احمد (۱۳۹۲). روزنوشت‌ها، تهران، موسسه شهید حسن باقری.

- رایبیز، استیفن (۱۳۶۹). مبانی رفتار سازمانی ترجمه دکتر قاسم کبیری، تهران، انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ اول.
- رستگاری، محمود (۱۳۹۵). مدیریت دولتی اسلامی در سازمان اطلاعاتی، تهران، معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
- رضائیان، علی (۱۳۷۹). مدیریت رفتار سازمانی، چاپ دوم، تهران، انتشارات سمت.
- رضائیان، علی (۱۳۸۳). اصول مدیریت، تهران، انتشارات سمت.
- سرمدی، سعید (۱۳۹۰). شهید حسن باقری، مجموعه مقالات، تهران، نشر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- شاهنگیان، محمد حسین (۱۳۶۵). مدیریت اطلاعات و اطلاع رسانی، تهران، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه امام حسین (علیه السلام).
- شولسکی، ابرام (۱۳۸۱). نبرد بی صدا، ترجمه معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر تهران، دانشکده امام باقر شولسکی، آبرام (۱۳۸۴). نبرد بی صدا: درک دنیای اطلاعات، ترجمه: معاونت پژوهشی دانشکده، تهران: دانشگاه امام باقر (علیه السلام).
- شیخیان، علی؛ محمدی، علی؛ عبدالهی، مهدی (۱۳۷۷). نیروهای مسلح در وصیت نامه سیاسی الهی امام خمینی رحمت اله علیه، تهران، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
- صادقی مال امیری، منصور؛ نیکوکار، غلامحسین؛ علایی، حسین؛ محمدنژاد، سیدمهرعلی (۱۳۹۳). طراحی و تبیین الگوی تصمیم گیری راهبردی فرماندهان سپاه در دفاع مقدس، سیاست دفاعی ۲۲ (۸۷)، ۸۹-۱۳۵ صالحی، محمود (۱۳۹۰). مدیریت اطلاعاتی منازعات و بحران‌های سیاسی اجتماعی، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
- صالحی، محمود (۱۳۹۵). مدیریت اطلاعاتی منازعات و بحران‌های سیاسی و اجتماعی، تهران، دانشکده اطلاعات، موسسه چاپ و انتشارات.
- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمد سعید؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین، روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی، ۵ (۲).
- عابدی جعفری، حسن؛ معصومی مهر، حمیدرضا (۱۳۹۲). مدیریت اسلامی (مدل‌ها و موانع تحقق آن در جامعه و سازمان‌ها)، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- عسگری وزیری، علی (۱۴۰۰). الگوی مدیریت جهادی با استفاده از تجربه فرماندهان دفاع مقدس، تهران، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- علامیان، سعید (۱۳۹۰). روایت زندگی حسن باقری، تهران، نشر مؤسسه شهید حسن باقری.

فیتین، مارک (۱۳۹۳). اصول و مبانی چرخه اطلاعات، ترجمه معاونت پژوهش و تولید علم، تهران، دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.

مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۷۶) پیش نیازهای مدیریت اسلامی، تحقیق و نگارش غلامرضا منقی فر، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

مطهری، مرتضی (۱۳۷۲). مدیریت و رهبری در اسلام، تهران، انتشارات صدرا

معاونت آموزش دانشگاه امام حسین علیه السلام (۱۳۷۶). اصول اطلاعات، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین علیه السلام.

هرسی و کنت، بلانچارد (۲۰۰۷). مدیریت رفتار سازمانی کاربرد منابع نیرو انسانی، ترجمه علی علاقه بند، تهران، نشر امیرکبیر.